

ПРОФЕСИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ НА ВЪЗПИТАТЕЛИТЕ ОТ ДЕТСКИТЕ ГРАДИНИ В РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЯ - ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВИ -

Проф. Д-р Снежана Мирасчиева
Педагогически факултет, Университет „Гоце Делчев” Штип, Македония
smirascieva@gmail.com

Въвед

В съвремените плуралистически общества в които едновременно съществуват различни възгледи на свят, систем на ценности и цял спектър от различни, даже противопоставящи педагогически и дидактически теории, единствената възпитателно-образователна система не може да се основава на обща, единствена „добра система” на едукация, основана на общоприети ставове, ценности и научни основи. Затова обществената система на едукация трябва да се изгражда на възможно по-широк консенсус за това какво е добра и съвремена детска градина. Правата включени в Общата декларация за права на човека, Конвенцията за правата на детето и редица международни документи, са отражение на вече постигнатите съгласия за основните ценности, които са приети, независимо от различните политически и ценностни системи. Специални ценностни системи не могат да се разглеждат като опщоважечки в днешните цивилизационни общества.

Необходимите промени във възпитанието и образованието изискват постоянно преразглеждане на съществуващите и разглеждане на нови цели, стратегии, програми, съдържание, методи и форми на работа, чиято реализация трябва да доведе до повишаване на качеството на възпитателно-образователния състав. Колко възпитанието и образованието в конкретната практика ще отговорят на новите изисквания и предизвикателства, т.е. доколко те ще бъдат ефективни, зависи преди всичко от качеството на образованието на стручните лица като част от общата възпитателно-образователна система, а в този смисъл и от качеството на образованието на възпитателите. Затова един от въпросите, с които днес се занимават специалистите в областта на възпитанието и образованието, а и образователните власти, е как да се обучават и подготвят възпитатели за успешно изпълнение на професионалните задачи и как да се осигурят условия за техен постоянен професионален растеж и развитие . Втората част от въпроса е обект на интерес на този доклад.

Теоретично -емпиричен подход към проблема

Развитието на предучилищното образование и обучение е определено от множество фактори като вътрешна реконструкция, ре-дизайн на възпитателно-образователните програми, развитието на социалните и хуманистични науки, нуждите на индивида и обществото като цяло. Посоката на развитие на организираното предучилищно възпитание и образование едновременно диригира и посоката на професионално развитие на възпитатели. Именно промените в областта на науката, културата, икономиката,

темпо на живот определят промените в живота и работата в детската градина. По този начин се определят и нуждите на предучилищното възпитание и образование. В този смисъл се актуелизира въпроса за непрекъснато професионално развитие на възпитателите. От тук професионалното развитие на възпитателите определят областите на усъвършенстване и това: мониторинг и прилагане на нови знания за възпитателна теория и практика, знания и умения за критично мислене, изследователска работа и решаване на практически проблеми; знания и умения, необходими за самостоятелно създаване на възпитателно -образователни планове и програми; умения за работа с малки групи на деца със специални нужди; чувствителност за проблеми свързани с развитието и нуждите на децата със специални нужди като талантиви деца така и деца с проблеми в развитието; знания и умения за евалуация и самоевалуация; оспособеност за ползване на нови образователни и информационно-комуникационни технологии; умения на общуване, способност за учене през целия живот и професионално развитие.

Поради по-пълен преглед на резултатите от емпиричното изследване, тази част която следва се отнася на разбирането на понятието професия, и адекватно на това определяне на понятието професионално развитие. В най-широкия смисъл, професията предполага развитие на формални квалификации, които се основават на образование и проверка. Професията включва прилагане на специализирани знания (Oxford English Dictionary). Всъщност професионалисти са група лица, които спазват високи етични стандарди, приети от обществеността, притежават специални знания и умения, придобити чрез обучение на високо ниво, способни за прилагане на знанията и уменията в интерес на другите. Понятието компетентност е тясно свързано с понятието професия. Така компетенциите се определят като умение за извършване на определена дейност в съответствие с предвидените стандарти за професионалната дейност. Те имат евалуациски характер. Аналогично на това, професионалните умения са правомощия, задължения на професията, способности, дейности свързани с основните характеристики, дейности, свързани с нейната специфика, задължения в рамките на нейния обхват. Именно, професионални са тези компетенции, които произтичат от общите и специфичните характеристики на професията, а се отнасят на правата и задълженията на лицето, което се занимава с определена професия. Тези определби са основа на която се основава модела на професионално компетентен възпитател на 21 век. Моделът съдържа три вида компетенции: *ключови компетенции* (които се отнасят на всяка професия) като: информационно-комуникационни, социално-работни, културни, езикови, ценности: *основни (базисни) компетенции* - които са израз на спецификата на професията възпитател и се отнасят на: организационни, дидактични, рефлексивни способности, когнитивно-творчески, психологически, евалуативни, консултантски, компетенции за доживотно професионално развитие. Третата група се отнася на *специални компетенции* които обхващат съдържанието на възпитателно-образователната територия, което преподава възпитателя, изследване на собствената практика, с цел създаване на собствен стил на работа.

Като форми на професионално развитие на възпитатели, които ценим, че най-често се използват в практиката са семинар и конференция. Семинарът е форма на академично обучение, или в академична институция или предложен от професионална или търговска организация. Неговата функция е да събере заедно малки групи на едно място, а срещата се фокусира върху определена тема, където се изисква всички присъстващи да участват активно. Семинарите се провеждат в различни етапи. Въз основа на размера и

организационните аспекти на семинарите, те могат да бъдат класифицирани в четири вида: мини семинар, голям семинар, национален семинар и международен семинар. Конференцията представлява акт на сравняване на две или повече неща заедно; сравнение; акт на общи формални консултации; сериозен разговор или дискусия; обмен на гледни точки, позиции, опити.

Изхождайки от актуелността на проблема, целта на нашето изследване беше да се проучи колко възпитателите в детските градини имат възможности за професионално развитие и как се развиват професионално. В изследването тръгнахме от предположението, че възпитателите в детските градини нямат възможности за професионално развитие и не са обхванати с отделни форми на професионално развитие. С проучването бяха обхванати 83 възпитатели от пет детски градини от източната част на Македония, за които бяха изготвени въпросници за изследване на техните ставове и мнения. Анализът на получените резултати от изследването посочва на няколко съзнания. На въпроса как определят понятието професионално развитие, 54% от възпитателите смятат, че професионално развитие е всъщност образование, което са получили със завършване на първия цикъл на обучение, а 46% от тях, че става дума за непрекъснат процес. На въпроса, в колко форми на професионално обучение най-често са участвали, 41% от тях са участвали на семинари, а само 4% на конференции. Останалите 55% от възпитателите професионално са се развивали чрез други форми. Особено интересно за нас бе да получим сведения за това по какъв начин възпитателите са участвали в семинарите и конференциите. Анализът на получените данни показва, че възпитателите в най-голям процент (66%) са пасивни участници-слушатели а 34% от тях активно са участвали в работата на семинари и конференции със свои доклади. Причините за тази ситуация възпитателите потвърждават с тяхната оценка за семинарите, като най-добра форма за професионално развитие и за нея са се определили повече от 90% от възпитателите. Този став на възпитателите предполагаме, че е резултат от липсата на информираност за това какво е семинар, а какво конференция. С оглед на факта, че възпитатели в много малък процент участват в конференции, където имат възможност да обменят опит, знания, идеи, виждания, мнения чрез активно участие. като активни участници, поставихме въпроса на възпитателите за това колко често си сътрудничат помежду си в детската градина и извън нея. Около 70% от възпитатели са на мнение, че много често си сътрудничат помежду си в детската градина, в която работят, а 30% определиха сътрудничеството като рядко. А по отношение на това колко често си сътрудничат с колегите си извън страната, около 20% от тях са на мнение, че нямат възможности за участие в конференции, нито са информирани за съдържанието и времето на провеждане на същите. Анализът на получените резултати от изследването потвърди нашето предположение, че възпитателите в детските градини в Р Македония нямат възможности и не са обхванати с отделни форми на професионално развитие.

Препоръки и предложения

Теоретическия анализ и емпириските съзнания оценяваме, че повече от необходимо е да се изготви програма, която е структурирана по модули за професионално развитие, които свързват образованието с нуждите на практиката и разнообразните нужди на родителите, децата и локалната среда. Това означава, че програмата за професионално развитие трябва да бъде модулна от диференциран тип, за да може да задоволи нуждите

на различни стручни профили, които работят в първото начално ниво на възпитателно-образователната система-предучилищното възпитание и образование (възпитатели - начинаещи и опитни, педагог, психолог, социален работник), да предлагат разнообразни творчески модели на работа с децата, сътрудничество със семействата и началното училище и да осигури напредък в професията чрез преодоляване на програмата от по-високо ниво. Значи програмата би била диференцирана както чрез нуждите и проблемите на възпитателна работа с децата, така и по нивото на сложност, а ще се разпространява в посока на преодоляване на някои специфични нива с по-висока сложност. Програмите за професионално развитие трябва да имат нагласен иновативен характер. Всъщност трябва да се предложат различни модули от развоен характер, т.е. модули с диференцирани съдържани и възможности за създаване на условия за насърчаване на развитието на децата.

Съдържините на професионалното развитие трябва да обхващат всички важни аспекти на програмата и нейното прилагане; разработени важни теми от типа на: откриване на реална програма, възпитателя в детската градина, наблюдение на децата, оборудване на двора за игра и обучение на децата и др. С професионалното развитие ръководи и координира директора или стручен сътрудник. Новите Основи на програмата (от 1996), както и иновирањето на други програми, допълнително мотивира възпитателите и останалите стручни работници на повишено информиране, обучение ползване на идеи в своята практика. Процесът на професионално развитие осигурява преодоляване на съпротивата към промените, залагане усилия да се види стереотипът, да се разбере, нова идея и да се търсят отговори на най-важните въпроси от развитието и обучението на предучилищното дете в тези заведения. Проблемите на професионалното развитие и понататък остават евидентни; недостатъчни материални средства, неразработените нормативни решения за организиране, реализация и координация на системата за професионално развитие, по-голяма мотивация за професионално усъвършенстване тъй като не получава никаква материална цена и израстване в професията и др.

От тук и необходимостта от създаване на концепция за професионално развитие на възпитателите. При това концепцията за професионално развитие на възпитатели трябва да съдържа следващите елементи: цели, съдържание, методология, евалуация като съставна част от програмата за работа на предучилищното заведение.

Литература

1. Domovic, V., (2003). *Cjeloživotno obrazovanje ucitelja - preduvjet za kvalitetnu školu*, Dijete Škola Obitelj, Zagreb, br. 10-11.
2. Dohmen, G. (1996). *Lifelong Learning: Guidelines for a modern education policy*. Bonn: Federal Ministry of Education, Science, Research and Technology.
3. Крњаја, Ж. (2003). *Професионални развој васпитача*, у Зборнику радова бр. 6/2003. Сремска Митровица: Виша школа за образовање васпитача.
4. Lukić, S., (1980). *Organizacija obrazovne sredine i priroda vaspitnih postupaka sa stanovišta unutrašnje motivacije*, Beograd: Učiteljski fakultet.
5. Lučić, K. (2007). *Odgojiteljska profesija u suvremenoj odgojno - obrazovnoj ustanovi*. Odgojne znanosti Vol. 9, br. 1. Zagreb.

6. Markovic, M. i Maksimovic, I. (1996). *Kakav vaspitac treba savremenoj predškolskoj ustanovi*. Šabac: Viša škola za obrazovanje vaspitaca,.
7. МОН.(2005).Национална програма за развој на образованието во Република Македонија, 2005 – 2015, Скопје: Министерство за образование и наука на РМ.
8. МОН.(2005).Нацрт-програма за развој на предучилишното воспитание и образование, Скопје: Министерство за образование и наука на РМ
9. Pastuović, N. (2008). *Cjeloživotno učenje i promjene u školovanju*. Zagreb: Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.